

MУЗИЧКА ПЕДАГОГИЈА

MUSIC EDUCATION

Vedrana Marković

docent, Muzička akademija Cetinje, Crna Gora
vedrana.mark@t-com.me

MУЗИЧКА IGRA U NASTAVI SOLFEĐA KAO SREDSTVO RAZVOJA HARMONSKOG SLUHA

Sažetak

Razvoj harmonskog sluha predstavlja jedan od važnih zadataka nastave solfeđa. Muzički pedagozi često imaju oprečna mišljenja o tome u kojoj fazi muzičke nastave, odnosno na kojem nivou, treba započeti rad na razvoju harmonskog sluha. Ova se kategorija muzičkog sluha smatra teškom i zahtjevnom za učenike mlađeg školskog uzrasta, pa nije rijetkost da se rad u ovoj oblasti zanemaruje ili uopšte ne sprovodi. Mišljenja smo da se sa razvojem harmonskog sluha mora započeti odmah nakon postavke osnovnih tonskih visina. Za rad u ovoj oblasti pogodno je koristiti muzičke igre, koje omogućavaju da u fazi kada učenici još nisu muzički opismenjeni, ili su opismenjeni samo djelimično, opažaju i razlikuju istovremeno zvučanje dva ili tri tona sa jasnom predstavom koji su to tonovi, kao i da vokalno reprodukuju dvoglasne ili troglasne kombinacije. U radu će biti prikazano kako je uz pomoć posebno osmišljene muzičke igre pod nazivom *Jabuka* moguće učenike mlađeg školskog uzrasta uvesti u oblast harmonskog sluha. Dječja pjesma i igra koja je prati imaju precizno didaktičko uporište, te mogu biti vrlo korisne u radu sa učenicima pomenutog uzrasta. Upoznajući se sa muzičkom igrom *Jabuka*, nastavnici solfeđa će biti u prilici da sagledaju interesantna metodička rješenja kada je u pitanju osmišljavanje didaktičkog materijala za početnu nastavu solfeđa.

Ključne riječi: solfeđo, harmonski sluh, muzička igra

Uvod

Harmonski sluh predstavlja jednu od kategorija muzičkog sluha. Može se definisati kao funkcija muzičkog sluha koja omogućava da se razlikuju harmonske pojave. Slušanje, opažanje i razlikovanje zvučnih predstava koje nastaju istovremenim zvučanjem dva ili više tonova potpuno su nove i drugačije u odnosu na slušanje, opažanje i razlikovanje zvučnih predstava koje nastaju zvučanjem svakog tona pojedinačno (Radićeva, 1997). Uobičajena je praksa u muzičkim školama u Crnoj Gori da se najvažnijim ciljem početne nastave solfeđa smatra

razvoj melodijskog sluha, dok se rad na razvoju i njegovanju harmonskog sluha ostavlja za kasniji period, uz opravdanje da je za rad u ovoj oblasti potrebno da su učenici elementarno muzički opismenjeni i da posjeduju znanja o ljestvici, ljestvičnim stupnjevima i intervalima. Tako se prisustvo harmonije u prvim godinama nastave solfeđa svodi gotovo isključivo na iskustvo učenika koje nastaje slušanjem akordske pratnje koju izvodi nastavnik na klaviru kao pratnju pjesmama koje se uče po sluhu ili pratnju melodijskih vježbi. Jasno je da su takva iskustva vrlo različita od jedne do druge škole, jer zavise direktno od spretnosti i sposobnosti samog nastavnika u harmonizovanju pomenutih pjesama ili melodija. Postupci koji vode razvoju harmonskog sluha, koji predstavljaju pripremu i osnovu na kojoj će se harmonski sluh dalje razvijati, a kao što su pjevanje pjesama uz jedan ili dva ležeća glasa i pjevanje jednostavnih kanona, rijetko se mogu sresti u nastavnoj praksi u muzičkim školama u Crnoj Gori.

Izgrađen melodijski sluh jeste osnova za razvoj harmonskog sluha, ali ukoliko izostane rad na razvoju harmonskog sluha, ukoliko se učenici od strane nastavnika konstantno ne dovode u situacije u kojima će sticati iskustva iz oblasti harmonskog sluha, melodijski sluh sam po sebi neće biti dovoljan. Beočanin Mijanović ističe da su "vertikalna i horizontalna komponenta melodije usko povezane i zavisne jedna od druge" (Beočanin Mijanović, 2008: 117). Zbog toga rad na oba aspekta treba da se odvija što je moguće više istovremeno. Ako nastavnik ne zastupa ovakvo stajalište, uspješnost u oblasti harmonskog sluha oslanjaće se samo na individualne sposobnosti pojedinca i okolnosti u kojima se odvija nastava.

Razvoj harmonskog sluha u ranom školskom uzrastu

Osmišljavajući sadržaje za udžbenike namijenjene ranom školskom uzrastu (I-III razred osnovne muzičke škole), autorke Vedrana Marković i Andrea Čoso-Pamer suočile su se sa potrebom da pronađu načine da učenike uzrasta 6-8 godina polako, na zanimljiv i zabavan način uvedu u oblast harmonskog sluha. Autorke smatraju da razvoj harmonskog sluha već u ranoj fazi nastave predstavlja važan zadatak. Ova kategorija muzičkog sluha se često smatra teškom i zahtjevnom za učenike mlađeg školskog uzrasta, pa se rad u ovoj oblasti zanemaruje ili uopšte ne sprovodi. Zbog toga čak i učenici srednjih muzičkih škola imaju probleme i teškoće u prepoznavanju i zapisivanju dvozvuka i trozvuka, kao i dvoglasnih diktata¹. Mišljenja smo da sa razvojem harmonskog sluha treba započeti odmah nakon postavke osnovnih tonskih visina. Za rad u ovoj oblasti pogodno je koristiti muzičke igre, koje omogućavaju da se u opuštenoj atmosferi koja ne liči na učenje, kroz zabavu i razonodu usvajaju nova znanja.

¹ Autorka rada je u prilici da godinama sagledava probleme vezane za oblast harmonskog sluha, a koji se ispoljavaju prilikom polaganja prijemnog ispita iz predmeta Solfeđa na Muzičkoj akademiji na Cetinju.

Muzička igra *Jabuka*

U nastavku rada biće predstavljena muzička igra *Jabuka* (Marković i Ćoso-Pamer, 2018a:82), koja je dio sadržaja udžbenika namijenjenog učenicima drugog razreda osnovne muzičke škole. Igra je osmišljena tako da se može koristiti u fazi kada učenici još nisu muzički opismenjeni ili su djelimično opismenjeni, kada još nemaju znanja vezana za ljestvicu i stupnjeve, i kada je potrebno da se vežu samo za iskustveni doživljaj dvozvuka i trozvuka na osnovu tonskih boja. Primjenom muzičkih igara moguće je i potrebno već u ranoj fazi nastave solfeđa raditi na postavci i razvoju harmonskog sluha, što stvara pretpostavke za uspješniji rad učenika na višim nivoima muzičke nastave. Cilj koji se postiže je opažanje i razlikovanje istovremenog zvučanja dva ili sva tri tona toničnog trozvuka sa jasnom predstavom koji su to tonovi, zatim vokalno reprodukovanje solmizacionim slogovima dvoglasnih kombinacija i na kraju kompletnog troglasa – toničnog kvintakorda.

Osnovu igre čini pjesma čija se jednostavna melodija zasniva na ponavljanju I, III i V stupnja C-dur ljestvice, postupnom pokretu toničnog pentahorda i razloženom toničnom kvintakordu.

Notni primjer br.1

Jabuka -muzička igra-

Umjereno

autori: V. Marković, A. Ćoso Pamer

Ze - le - na sam, ki - se - la, žu - ta, ma - lo sla - đā sam,
cr - ve - na sam, naj - sla - đā sa dr - ve - ta ja - bu - ka.
Hajd' u - be - ri sa - da ti ko - ju že - liš po - jes - ti!
Ze - le - nu, cr - ve - nu, sla - tku il' ki - se - lu?

(Marković i Ćoso-Pamer, 2018b:14)

Neophodan preduslov je da su uђenici u toku prve godine nastave solfeđa usvojili osnovne tonske visine uz pomoћ pjesama modela, a uz asocijaciju na odreђenu boju kao simbol odreђene tonske visine²: zelena boja kao simbol tona DO, Œuta kao simbol tona MI, a crvena kao simbol tona SOL. Upravo su ove boje iskorišćenje kao boje za jabuke o kojima pjesma govori: zelena jabuka koja je kisela, Œuta jabuka koja je malo slaђa i crvena – najslaђa jabuka.

VaŒno je napomenuti da se igranju igre pristupa tek kada su uђenici u stanju da intonativno ęisto i ritmiĒki precizno izvedu pjesmu. To u praktiĒnoj nastavi znaĒi da je obradi pjesme i utvrђivanju potrebno posvetiti 2-3 Ēasa. Nakon Œto je pjesma dobro nauĒena, pristupa se igranju igre.

Opis igre

Za potrebe igre moguće je koristiti korpu sa pravim jabukama, zelene, Œute i crvene boje. Ipak, iz praktiĒnih razloga, zgodnije je napraviti od stiropora, tvrђeg kartona ili Œper-ploĒe drvo na Ēijim granama vise jabuke pomenutih boja, napravljene od papira. Ovi rekviziti mogu se napraviti na Ēasu, ili kod kuće uz pomoћ roditelja. Treba pomenuti da uĒestvuju svi uђenici u odjeljenju³, kako bi svi bili jednako aktivni i kako bi svi uђenici bili ravnopravni. Shodno broju uĒenika u odjeljenju, nastavnik Ēe pripremiti jednak broj crvenih, Œutih i zelenih jabuka. Na taj Ēe naĒin osigurati da u sve tri grupe koje kasnije nastaju bude isti ili pribliŒno isti broj uĒenika.

Igra se odvija na sljedeći naĒin: svi uђenici zajedno pjevaju pjesmu. Kada se pjevanje zavrŒi, prilaze drvetu (ili korpi) i uzimaju jednu jabuku. Zatim se uђenici grupiŒu prema bojama – prvu grupu Ēine zelene jabuke, drugu grupu Œute, a treću – crvene. Pjesma se sada pjeva joŒ jednom na sljedeći naĒin: uђenici svi zajedno poĒinju da pjevaju; nakon prvog takta prva grupa ostaje da drŒi ton DO u trajanju naredna dva takta (drugi i treći takt), nakon drugog takta druga grupa ostaje da drŒi ton MI u trajanju od jednog narednog takta (treći takt), a nakon trećeg takta treća grupa ostaje na tonu SOL – tu se pravi korona. Svi zajedno paŒljivo sluŒaju i pamte toniĒni kvintakord koji zvuĒi na kraju trećeg takta. Na nastavnikov znak, uђenici svi zajedno nastavljaju pjesmu do kraja. Zatim svaka grupa na znak nastavnika izolovano pjeva svoj ton solmizacijom. Slijede dvoglasne kombinacije koje osmiŒljava nastavnik: na njegov znak pjevaju prvo zelene jabuke, pridruŒuju se Œute; zatim prvo Œute, pridruŒuju se crvene – vjeŒba se dok se ne isprobaju sve kombinacije uzlazno i silazno.

² Odreђene boje kao simboli odreђenih tonskih visina preuzeti su iz *MuŒiĒkog bukvara* autorke Zorislave Vasiljević. Isti princip boja kao simbola osnovnih tonskih visina primjenjuju i Vedrana MarkoviĒ i Andrea Ēoso-Pamer u svojim udŒbenicima *MuŒiĒki koraci 1, 2 i 3*.

³ Broj uĒenika u odjeljenju za izvoђenje grupne nastave kada je predmet Solfeđa u pitanju razlikuje se u pojedinim muŒiĒkim Œkolama. Praksa pokazuje da je optimalan broj uĒenika do 15 u odjeljenju, ali nije rijetkost da ih u Œkolama koje imaju veliki broj uĒenika ima i viŒe, a takoђе da u manjim sredinama u odjeljenju ima manje od 15 uĒenika.

Nakon toga se vježba troglasno pjevanje: prvo pjevaju zelene jabuke, pridružuju se žute, pa crvene; zatim crvene, žute i zelene, i tako redom dok se ne izvedu sve kombinacije.

Slijedi dio igre koji ima za cilj prepoznavanja tonova koji istovremeno zvuče. Svaki učenik prilazi korpi ili drvetu sa istim brojem zelenih, žutih i crvenih jabuka, i ne gledajući uzima jednu jabuku. Nastavnik svira na klaviru istovremeno tonove DO-MI, a učenici koji imaju zelene i žute jabuke podižu jabuke uvis. Zatim nastavnik svira istovremeno tonove MI-SOL, a učenici koji imaju žute i crvene jabuke podižu jabuke uvis. Kada nastavnik svira istovremeno tonove DO-SOL, učenici koji imaju zelene i crvene jabuke treba da ih podignu uvis.

Sljedeći korak u igranju igre predstavlja prepoznavanje tonova, odnosno jabuka na sljedeći način: sve jabuke su na drvetu (ili u korpi), nastavnik svira dvozvuke, a svaki učenik pojedinačno prilazi i uzima jabuke čije boje odgovaraju tonovima koje čuje.

Ova igra može poslužiti kao polazna osnova da se uvođenjem jabuka novih boja uvode novi dvozvuci i akordi. Pri tome je neophodno poštovati princip jedne boje kao simbola za određenu tonsku visinu⁴. Nakon toničnog, uvode se akordi subdominantne i dominantne funkcije, a u starijim razredima i akordi na ostalim stupnjevima.

Pjevanje dvoglasnih kretanja

U početnoj fazi nastave solfeđa, kada se tek započinje sa muzičkim opisivanjem, moguće je na osnovu grafičkog prikaza notnog teksta, u kome su note predstavljene simbolima (u ovom slučaju to bi bile jabuke određenih boja), sa učenicima pomenutog uzrasta pjevati jednostavna dvoglasna kretanja. Boja kao simbol tonske visine, u vizuelnom i slušnom pogledu, stvoriće jasnu asocijaciju na solmizaciona tonska imena i omogućiti da učenici uz pomoć asocijacija reprodukuju dvozvuke i trozvuke sastavljene od tonova koje u tom trenutku poznaju.

Zaključak

Iako se smatra da je igra rezervisana samo za učenike mlađeg školskog uzrasta, rezultati istraživanja sprovedenog u jednoj crnogorskoj osnovnoj školi⁵ pokazali su da i učenici starijih razreda vole muzičke igre, da vrlo aktivno na njih reaguju, da su opušteniji i spontaniji u usvajanju novih znanja i brži u reagovanju na nove zvučne slike. Mišljenja smo da je upravo igra kao sredstvo razvoja harmonskog

⁴ Radi se o principu već pomenute metode Zorislave Vasiljević.

⁵ Istraživanje, koje je obuhvatilo 100 učenika osnovne škole uzrasta 12-13 godina, sprovedeno je u okviru diplomskog rada Majde Husović, pod mentorstvom prof. Jelene Martinić-Bogojević. Rad je odbranjen 2018. godine na Muzičkoj akademiji na Cetinju.

sluha veoma pogodna i da je treba što više koristiti u nastavi. Sa razvojem harmonskog sluha svakako treba započeti već u ranom školskom uzrastu. Značaj koji harmonski sluh ima za stabilnu intonaciju u svim kasnijim fazama rada na višeglasju ogleda se u oslanjanju na upamćene harmonske šablone, koji se nakon nekog vremena čuju u sebi, odnosno spontano zamišljaju (Beočanin Mijanović, 2008). Igranjem muzičke igre *Jabuka* učenici se usredsređuju na izvođenje sopstvenim glasom uz istovremeno slušanje drugih glasova. Prilagođavanjem svog glasa vertikalni postiže se dobra samokontrola glasa, što je od velikog značaja u svakoj oblasti rada u nastavi solfeđa. Iznalaženje tačne pozicije i precizne tonske visine posebno se dobro vrši prilikom pjevanja konsonantnih sadržaja, kao što je u ovom slučaju tonični kvintakord, i dvoglasnih kombinacija unutar njega. Razvijeno harmonsko mišljenje obezbjeđuje trenutno projektovanje tonskih visina kroz određenu funkciju, nasuprot horizontalnom, linearnom mišljenju. Rad u oblasti razvoja harmonskog sluha već od početne nastave solfeđa dovodi do veće uspješnosti prilikom izrade višeglasnih faktura homofone građe, a što predstavlja zahtjev na višim nivoima nastave solfeđa.

Literatura

- Beočanin Mijanović, Jelena (2008). *Između greške i inercije sluha u solfeđu*. Kragujevac: FILUM.
- Husović, Majda (2018). *Muzičke igre u nastavi muzičke kulture*. Diplomski rad, mentor: Martinović-Bogojević, Jelena. Cetinje: Muzička akademija.
- Marković, Vedrana, Ćoso-Pamer, Andrea (2018a). *Muzički koraci 2*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Marković, Vedrana, Ćoso-Pamer, Andrea (2018b). *Muzički koraci 2, metodski priručnik za nastavnike*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (elektronska verzija).
- Radičeva, Dorina (1997). *Uvod u metodiku nastave solfeđa*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti.

MUSIC GAME IN SOLFEGGIO TEACHING AS A TOOL FOR HARMONIC EAR DEVELOPMENT

Harmonic ear development is one of important tasks in solfeggio teaching. In our opinion, harmonic ear development should start immediately after the acquisition of basic tone pitches which means – already in early school-age. Using music games is suitable when working in this field. They enable students who are still not music literate, or are only partially music literate to notice and differentiate between two or three tones. While doing so, students have a clear image of these tones. When playing the game, students can vocally reproduce two-part and three-part tonal combinations. By presenting the music game *Jabuka* (Markovic and Coso-Pamer, 2018b), the objective is to point to some methodical considerations and solutions in solfeggio teaching linked to the area of harmonic ear development. A children song and the game accompanying it have precise didactic base and can be very useful for working with younger school-age students.

Keywords: solfeggio, harmonic ear, music game